

Бруно Шулц

ПРОДАВНИЦИТЕ
СО БОЈА НА ЦИМЕТ

САНАТОРИУМОТ
ВО ЗНАКОТ НА КЛЕПСИДРАТА

INSTYTUT KSIĄŻKI

©POLAND

Ова издание е финансиски поддржано од
Институтот за литература во Краков –
преведувачка програма © POLAND

БИБЛИОТЕКА – РАСКАЗИ/НОВЕЛИ

За Издавачот

Филип Димевски

Уредник

Наталиа Лукомска

Наслов на оригиналот

Bruno Schulz,

**SKLEPY CYNAMONOWE / SANATORIUM POD
KLEPSYDRĄ**

Copyright©Bruno Schulz (Marek W. Podstolski), 2011

Превод од полски јазик

Лидија Танушевска

Јазична редакција

Филип Димевски

Компјутерска обработка

BEGEMOT

Ликовно уредување

Владимир Мирчевски

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување на
делови или на целото издание во печатени или електронски
медиуми без писмено одобрение од издавачот.

Бруно Шулиц

ПРОДАВНИЦИТЕ
СО БОЈА НА ЦИМЕТ

САНАТОРИУМОТ
ВО ЗНАКОТ НА КЛЕПСИДРАТА

СОДРЖИНА

ПРОДАВНИЦИТЕ СО БОЈА НА ЦИМЕТ.....	7
Август.....	9
Опседнатост.....	21
Птиците.....	31
Куклите.....	38
Трактат за куклите или втора Книга на видот.....	48
Трактат за куклите - продолжение.....	55
Трактат за куклите - завршеток.....	58
Нимрод.....	65
Господарот.....	71
Господинот Карол.....	76
Продавниците со боја на цимет.....	81
Улица на крокодилите.....	97
Лебарките.....	112
Меѓавата.....	118
Ноќта на големата сезона.....	127
САНАТОРИУМОТ ВО ЗНАКОТ НА КЛЕПСИДРАТА.....	145
Книгата.....	147
Генијалната епоха.....	166
Пролетта.....	183
Јулската ноќ.....	277
Татко ми оди во пожарникари.....	287
Втората есен.....	298
Мртвата сезона.....	305
Санаториумот во знакот на клепсидрата.....	329
Додо.....	365
Еѓо.....	376
Пензионерот.....	386
Самотија.....	410
Последното бегство на татко ми.....	414

ПРОДАВНИЦИТЕ
СО БОЈА НА ЦИМЕТ

АВГУСТ

I

Во јули татко ми заминуваше на бања и ме оставаше со мајка ми и постариот брат на милост и немилост на зашеметувачките летни денови, побелени од жар. Замелушени од светлината, риевме во таа голема книга на распустот, чии страници гореа од блесокот, а на дното имаше опивачки слатка мачканица од златни крушки.

Адела се враќаше во светнатите утра како Помона од огнот на распламтениот ден, истурајќи ја од кошницата шарената убавина на сонцето – блескави цреши, полни вода под про-сирната кожичка, мистериозни, црни вишни чија миризба го надминуваше она што се остваруваше во вкусот; кајсии, во чиешто златно месо се состоеше коренот на долгите попладниња; а покрај оваа чиста поезија од овошја таа истоваруваше парчиња месо со клавијатури од телешки ребра, кои буеја од сила и храна, водни растенија од зеленчук, како да се утепани главношоци и медузи – сурова материја за ручек, чијшто вкус сè уште не е оформен и е јалов,

вегетативни и земјини состојки на ручекот со див мирис на нива.

Низ темниот стан на првиот кат од куќата на плоштадот секојдневно од крај до крај изврвуваше целото големо лето: тишината на треперливите воздушни наслаги, квадратите отсјај кои го сонуваат својот жесток сон на подот; мелодијата на верглот, што ја дава најдлабоката златна жица на денот; два-три такта од рефрен, свирен некаде на клавир, постојано одново, кои снеможуваат во сонцето на белите тротоари, изгубени во огнот на длабокиот ден. По чистењето, Адела спушташе сенка врз собите, навлекувајќи ги платнените завеси. Тогаш боите се спуштаа за октава пониско, собата се полнеше со сенка, како да е пропадната во светлината на морската длабочина, уште поматно огледувајќи се во зелените огледала, а целата горештина на денот дишеше врз завесите, кои лесно се брануваа од мечтаењата на пладневниот час.

Во саботните попладниња излегував со мајка ми на прошетка. Од полутемнината на тремот веднаш се зачекоруваше во сончевата бања на денот. Минувачите, цапајќи во златото, имаа очи замижани од жештината, како да им се залепени со мед, а подигнатата горна усна им ги откриваше непцата и забите. И сите што цапаа во тој златест ден имаа ваква гримаса на жега, како сонцето да им ставило на своите следбеници една иста маска – златната маска на сончевото братство; и сите што денеска одеа по улици, се сретнуваа, разминуваа, старци и млади, деца и жени, на разминување се поздравуваа со оваа маска, насликана со дебела, златна фарба на

лицето, си ги кривеа лицата едни на други, покажувајќи си ја оваа баханатска гримаса – варварска маска на некој пагански култ.

Плоштадот беше празен и жолт од вжештеност, изметен од прав со жешките ветришта, како библиска пустина. Трнливите багреми, израснати од празнините на жолтиот плоштад, вриеја над него со светлите лисја, со букети од благородно расчленети зелени филигранни, како дрвјата на старите гоблени. Се чинеше како тие дрвја да прават вештачка меќава, театрално растреперувајќи ги своите крошни, за во патетичните извивања да ја покажат творбата од лиснати лепези со сребрени стомачиња, како крзна на благородни лисици. Старите куќи, со денови полирани од ветриштата, се забавуваа со рефлексите на големата атмосфера, со ехата, сеќавањата на боите, распрскани во длабочината на шареното време. Се чинеше дека цели генерации летни денови (како трпеливи молери, што го отстрануваат мувლოსаниот малтер од старите фасади) ја имаат симнувано лажната глазура, од ден на ден сè појасно откривајќи го вистинскиот лик на куќите, физиономијата на судбината и животот кој ги формирал однатре. Сега прозорците, заслепени од сјајот на празниот плоштад, спиеја; балконите му ја исповедаа својата празнина на небото; отворените тремови мирисаа на ладовина и вино.

Една толпа парталковци, која останала негибната од пламената метла на горештината во аголот на плоштадот, запоседнуваше едно делче од сидот, испробувајќи го сè одново и одново со фрлање копчиња и парички, како од

хороскопот на тие метални крукчиња да може да се прочита вистинската мистерија на сидот, исчкртан со хиероглифи од црти и пукнатини. Впрочем, плоштадот беше празен. Се очекуваше пред тремот засводен со винарски буриња да застане во сенката на разнишаните багреми заузданото магаре на Самариќанецот, а двајца слуги грижливо да го свлечат болниот маж од вжареното седло, за да го качат претпазливо по ладните скали на катот што мириса на сабат.

Така шетаваме со мајка ми по двете сончеви страни на плоштадот, водејќи ги нашите прекршени сенки по сите куќи, како по клавиши. Коцките од калдрмата полека минуваа под нашите меки и рамни чекори – едни бледорозови како човечка кожа, други златни и модри, сите рамни, топли, кадифени на сонцето, како некои сончеви лица, од стапала испогазени до неприепознатливост, до блага ништожност.

Додека најпосле, на аголот на улицата Стријска, не влезевме во сенката на аптеката. Големиот сад со сок од малини во широкиот аптекарски прозорец го симболизираше студенилото на балзамите, со кои можеше да се смири секоја болка. А веќе по неколку куќи улицата не можеше да го трпи и понатаму декорот на градот, како селанец, кој враќајќи се во родното село, по пат ѝ се чуди на својата градска елганција, полека претворајќи се, како што се приближува до селото, во селски парталко.

Куќичките на периферијата тонеа заедно со прозорците, изгубени во бујното и заплеткано цветање на малите градини. Заборавени од големиот ден, бујно и тивко се разраснуваа сите

билки, цвеќиња и плевел, задоволни од паузата што можеа да ја преспијат зад маргините на времето, на границата на недовршениот ден. Огромниот сончоглед, издигнат на цврсто стебло и болен од елефантијазис, ги чекаше во жолта жалост последните тажни денови од животот, веднејќи се под прекумерната чудовишна корпулентност. Но, наивните свончиња од периферијата и басмените, примитивни цветчиња стоеја беспомошно во своите иштиркани, розови и бели кошулчиња, без трошка разбирање за големата трагедија на сончогледот.

II

Заплеткан густеж од треви, плевел, билки и трње пламти во огнот на попладнето. Попладневната дремка на бавчата брмчи од рој муви. Златното стрниште вреска на сонцето, како рој црвени скакулци; во трепкавиот дожд на огнот се дерат штурци; мешунки од семиња експлодираат тивко, како вилински коњчиња.

А кожата од треви се издига кон тарабите со испакнатата грпка-рид, како бавчата да се превртела во сон на другата страна и нејзините дебелы, машки рамена ја дишат тишината на земјата. На овие рамена на бавчата небрежната, женска августовска бујност се распослала во глувите ендеци на огромните лопуви, се распашала со парчиња од влакнести лиснати плехови, со набуени јазичиња на месесто зеленило. Таму овие набабрени страшила од лопуви се ококориле како женишта испоседнати

на широко, до половина изедени од сопствените полудени здолништа. Таму бавчата бадијала продаваше најевтини зрнца див јоргован, густа каша од печурки што смрди на сапун, дива ракија од нане и секаков вид некавалитетни августовски производи. Но, од другата страна на тарабите, зад оваа пустелија на летото во која се разраснала глупавоста на идиотскиот плевел, имаше гумно, диво зараснато во трње. Никој не знаеше дека токму таму тоа лето месецот август ја одржуваше својата голема паганска оргија. На тоа гумно, потпрен на тарабите и зараснат со див јоргован, стоеше креветот на кретенската девојка Тлуја. Така сите ја викавме. На купот ѓубре и отпадоци, стари тенџериња, влечки, крш и шут стоеше зелено бојадисаниот кревет, потпрен, наместо на ногарките што недостасуваа, на две стари тули.

Воздухот над овој крш, здивен од горештината, пресекуван од молскавиците на блескавите коњски муви, збеснати од сонцето, ечеше како од некои невидливи свечкалки, раздразнувајќи до лудило.

Тлуја седи потклекната во жолтата постелнина и парталите. Нејзината голема глава е целата наежена од снопот црна коса. Лицето ѝ се грчи како мев од хармоника. Едно-две, иgrimасана плач ја собира таа хармоника во илјада попречни набори, а чудењето повторно ја развлекава, ги израмнува наборите, ги открива отворите на ситните очи и влажните непца со жолтите заби под рилковидната, месеста усна. Минуваат часови исполнети со жештина и здодевност, за време на кои Тлуја полугласно мрмори, дреме,

тивко негодува и 'рка. Мувите ја опседнуваат неподвижната во густ рој. Но одеднаш, целиот куп валкани крпи, партали и алишта почнува да се мрда, како оживеан од цивкањето на стаорците накотени во него. Мувите се будат исплашени и се подигнуваат во голем, бучен рој, исполнет со гневно брмчење, треперења и светкања. И додека парталите се истураат на земјата и се разбегуваат по гумното како исплашени стаорци, од нив се излекува, полека ја одвиткува сржта, се соголува коренот на гумното: полу-голата и темна кретенка се движи полека и станува, налик на пагански бог, на кратките детски ноџиња, а од вратот напукнат од наплив на злоба, од поцрвенетото лице што потемнува од гнев, на кое како варварски живописи се расцветуваат арабески од набрекатите жили, се искорнува животински крик, зарипнат крик, добиен од сите бронхи и пишталки на тие полуживотински-полубоговски гради. Трњата изгорени од сонцето врескаат, лопувите отекуваат и се расфрлаат со бесрамно месо, на плевелот му течат лиги од сјаен отров, а кретенката, засипната од крикот, во див грч ја мава месестата утроба со гневна избувливост во трупецот од дивиот јоргован, кој тивко крцка под агресивноста на распуштената страст, а целиот тој беден хор го преколнува на изопачена, паганска плодност.

Мајката на Тлуја ја изнајмуваат домаќинките за рибање на подови. Тоа е една малечка жена, жолта како шафран, и со шафран ги зачинува и подовите, масите од ела, клупите и резињата кои ги мие во одаите на сиромашните луѓе. Еднаш Адела ме одведе во куќата на оваа

стара Маришка. Беше рано наутро, влеговме во малата одаја варосана сино, со нагмечен под од глина, врз којшто лежеше раното сонце, дречливо жолто во таа утринска тишина, одмерувана со страшното штракање на селскиот часовник на сидот. Во ковчетот на сламата лежеше глупавата Маришка, бледа како брашно и тивка како ракавица од која се извлекува дланка. И како да се служи со нејзиниот сон, зборуваше тишината, жолта, дречлива, зловна тишина, зборуваше самата со себе, се караше, го изрекуваше гласно и простачки својот манијачки монолог. Времето на Маришка – времето затворено во нејзината душа, излезе од неа ужасно стварно и одеше самоволно низ одајата, бучно, вревејќи, пеколно, од гласната воденица-часовник прераснувајќи во дречливото молчење на утрото, како лошо брашно, расеано брашно, глупаво брашно на лудаци.

III

Во една од тие куќички, опкружена со тараби во кафена боја, потоната во бујното зеленило на градината, живееше тетка Агата. Влегувајќи кај неа, во градината ги поминувавме шарените стаклени топки, закачени на стапчиња, розови, зелени и виолетови, во кои беа маѓепсани цели осветлени и јасни светови, како оние идеални и среќни слики затворени во недостижната совршеност на меурите од сапун.

Во полутемниот трем со стари копии на маслени слики, испогризени од мувлата и ослепени од староста, го наоѓавме нам познатиот

мирис. Во таа доверлива стара миризба во чудно едноставна синтеза се сместуваше животот на тие луѓе, дестилатот на расата, видот на крвта и тајната на нивната судбина, незабележливо содржан во нивното секојдневно разминување со сопственото, одделно време. Старата мудра врата, чии темни воздишки ги пуштаа внатре и ги испуштаа надвор овие луѓе, молчалив сведок на влегувањата и излегувањата на мајките, ќерките и синовите – се отвори нечујно како рамка од ормар и влеговме во нивниот живот. Седеа како во сенка на својата судбина и не се бранеа – во првите неспретни потези ни ја издадоа својата тајна. Не бевме ли со крвта и со судбината во сродство со нив?

Собата беше темна и кадифена од темносините таписерии со златни дезени, но ехото на пламениот ден, и овде, сè уште трепереше со месингот врз рамките од сликите, врз кваките и златните рачки, иако пропуштено низ густото зеленило на градината. Долж сидот се исправи тетка Агата, голема и крупна, со тркалезно и бело месо, ситно посипано со црвената 'рѓа на пегите. Приседнавме до нив, како на работ од нивната судбина, малку засрамени од таа беспомошност, со која ни се предадоа безрезервно, и пиевме вода со сок од роза, пречуден пијалак, во кој како да ја најдов најдлабоката смисла на таа жешка сабота.

Тетка ми се жалеше. Тоа беше основниот тон на нејзините разговори, гласот на тоа месо, бело и плодно, кое како веќе да лебди надвор од границите на личноста, едвај некако слободно задржана на едно место, во оковите на

индивидуалната форма, и дури и во таа збраност веќе размножена, готова да се распадне, да се разграни, да се растури во едно семејство. Беше тоа речиси вродена плодност, женственост ослободена од бариери и boleжникаво надуена.

Се чинеше дека самата арома на машкоста, мирисот на чадот од тутун, ергенската шега можеше да ѝ даде импулс за развратно заплоднување на таа зажарена женственост. И токму сите нејзини поплаки кон мажот, слугите, нејзината грижа за децата, беа само каприциозност и негодување на нескротената плодност, продолжение на оваа намуртена, гневна и плачлива кокетерија, со која напразно го тестираше својот маж. Тетин Марек, малечок, згрбавен, со лице со изјаловен пол, седеше во своето сиво банкротство, помирен со судбината, во сенката на безграничниот презир, во кој се чинеше дека одмора. Во неговите сиви очи тлееше далечната жега на градината, распнатата на прозорецот. Одвреме-навреме со слабо движење се обидуваше да се огради од сè, да пружи отпор, но бранот на самодоволната женственост го отфрлаше настрана тој потег без значење, триумфално преоѓаше покрај него, ги потопуваше со својот широк поток слабите трепети на машкоста.

Имаше нешто трагично во таа валкана и неумерена плодност, имаше беда на креатурата што се бореше на границата на ништожноста и смртта, имаше некаков хероизам на женственоста што триумфираше со родност дури и над осакатеноста од страна на природата, и над недоволноста на мажот. Но, потомството ѝ даваше за право на оваа мајчинска паника, на ова лудило

на раѓање што се исцрпуваше во неуспешните плодови, во ефемерната генерација на фантоми без крв и без лица.

Влезе Луција, средна, со глава не баш расцветана и зрела на детското и полничко тело со бело и нежно месо. Ми го подаде куклестото раче, кое како допрва да распупува, и веднаш процути со целото лице, како божур што пука од аловост. Несреќна поради своето црвенило, кое бесрамно зборуваше за тајните на менструацијата, замижуваше со очите и уште повеќе пламнуваше под допирот и на најиндиферентното прашање, бидејќи секое содржеше потајна алузија на нејзиното премногу осетливо моминство.

Емил, најстариот од братучедите, со светлоруси мустаќи, од чие лице животот како да избришал каков било израз, шеташе ваму-таму по собата, со рацете во џебовите на набраните панталони.

Неговиот елегантен и скапоцен костум носеше белег на егзотичните земји од каде се беше вратил. Неговото лице, свенато и заматено, се чинеше како од ден на ден да заборава на себеси, како да станува бел празен сид со бледа мрежа жилички, во кои како линии на излижана мапа се плеткаа спомени што гаснат од тој бурен и проарчен живот. Беше мајстор за трикови со карти, пушеше долги аристократски лулиња и имаше чуден мирис на далечни земји. Со поглед кој шета по дамнешните спомени раскажуваше чудни анегдоти, кои во одредена точка нагло се прекинуваа, се раскинуваа и се распрснуваа во ништожност.

Го следев со мечтален поглед, посакувајќи да ми обрне внимание и да ме спаси од маките на здодевноста. И всушност, ми се причини дека ми намигна со очите, излегувајќи кон другата соба. Поитав по него. Беше седнат ниско на една табуретка, со колена кои се вкрстуваа речиси во височина на главата, ќелава како топче за билјард. Се чинеше како облеката сама да лежи, целата во набори, истуткана, префрлена преку фотелја. Лицето му беше како здив од лице – линија што некој непознат минувач ја оставил во воздухот. Во бледите, емајлирани тиркизни дланки држеше паричник, во кој нешто разгледуваше.

Од маглата на ликот со мака исплива ококореното белило на бледото око, мамејќи ме со ѓаволесто намигнување. Чувствував неодолива симпатија кон него. Ме зеде меѓу колената и вртејќи ги фотографиите пред моите очи со вештите дланки ми покажуваше слики од голи жени и момчиња во чудни пози. Стоев потпрен со колкот врз него и ги гледав овие нежни човечки тела со далечни очи што не гледаат, кога еден флуид на некакво нејасно раздвижување, од кое одеднаш се помати воздухот, допре до мене и ме опседна со трпки на неспокој, со бран на нагло разбирање. Но тогаш, онаа магличка од насмевка што се исцртуваше под неговиот мек и убав мустаќ, зародишот на страста што се беше натегнал на неговите слепоочници преку пулсирачката жила, напрегнатоста што за момент ги држеше сосредоточени неговите црти – повторно паднаа во ништожност и лицето потона во отсутиност, заборава на себе, се распрсна.